

Опанасенко А.І., студент; науковий керівник Мягких І.М., д.е.н., проф.

Київський національний університет технологій та дизайну

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ У РЕФОРМУВАННІ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У статті визначено поняття фінансового менеджменту та його роль у малому бізнесі. Проведено аналіз результатів діяльності малих підприємств в Україні за 2015–2018 рр., який довів, що здійснення комплексу заходів, спрямованих на реформування фінансів підприємства, має позитивні зміни, що сприяють зростанню частки малих підприємств, а також покращенню їх фінансового становища.

Ключові слова: фінансовий менеджмент; мале підприємництво; малий бізнес; фінансовий механізм; держава; реформування; економіка.

Опанасенко А.И., студент; научный руководитель Мягких И.Н., д.э.н., проф.

Киевский национальный университет технологий и дизайна

ФИНАНСОВЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ В РЕФОРМИРОВАНИИ МАЛЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Аннотация. В статье определено понятие финансового менеджмента и его роль в малом бизнесе. Проведен анализ результатов деятельности малых предприятий в Украине за 2015–2018 гг., который доказал, что проведение комплекса мероприятий, направленных на реформирование финансов предприятия, имеет положительные изменения, способствующие росту доли малых предприятий, а также улучшению их финансового положения.

Ключевые слова: финансовый менеджмент; менеджмент; малое предпринимательство; малый бизнес; финансовый механизм; государство; реформирование; экономика.

Opanasenko A.; scientific supervisor Miahkykh I.

Kyiv National University of Technologies and Design

FINANCIAL MANAGEMENT IN SMALL ENTERPRISES REFORM

Abstract. The article defines the concept of financial management and its role in small business. The analysis of the results of small business activity in Ukraine until 2015–2018 has been carried out, which proved that the implementation of a set of measures aimed at reforming the enterprise's finance has positive changes that contribute to the growth of the share of small businesses, as well as to the improvement of their financial position.

Keywords: financial management; management; small enterprise; small business; financial mechanism; state; reforming; economy.

Постановка проблеми. У формуванні національної економіки важливу роль відіграє мале підприємництво, яке є одним із пріоритетних напрямів економічної політики держави. У першу чергу таких, як демонополізація, формування ринкової структури і конкурентного середовища, насичення ринку товарами і послугами, зайнятість населення, економічне зростання і збільшення податкових надходжень. Як показує досвід країн з ринковою економікою, розвиток малого підприємництва сприяє вирішенню важливих для країни соціально-економічних проблем. Сьогодні, на тлі фінансової кризи, існують певні проблеми пов'язані з управлінням фінансами на малих підприємствах. Хоча за останні роки їх частка збільшилась, але вони мають низький рівень стійкості, адже половина підприємств гине в перший рік існування через низьку можливість накопичення капіталу.

Саме тому вирішення фінансових проблем є головним напрямком успішного реформування малих підприємств. Реформування полягає в здійсненні комплексу заходів щодо приведення підприємства у відповідність до обраної стратегії його розвитку. При цьому в сфері торгівлі необхідно забезпечити для абсолютної більшості населення доступність споживчого ринку до цивілізованих форм його організації, відновити фінансовий контроль над товарообігом на основі істотного обмеження можливостей для

тіньового обороту; забезпечити право громадян і підприємств на безпеку і якість товарів і послуг; зміцнити нормативно-правову базу розвитку торгівлі; створити єдину інформаційну систему внутрішньої торгівлі.

Тому створення ефективної системи фінансового менеджменту дозволить не тільки реформувати малі підприємства, а й вивести країну на новий рівень свого розвитку.

Аналіз останніх публікацій та невирішена частина проблеми. За останні роки опубліковано велику кількість наукових праць, присвячених питанням управління фінансами на підприємствах, в тому числі малих. Вагомий внесок у висвітлення особливостей фінансового менеджменту в малому бізнесі зроблено в роботах багатьох вітчизняних та іноземних авторів. Зокрема, Л. Боцьора вважає, що мале підприємництво виконує важливу функцію сприяння соціально-політичній стабільності суспільства і саме завдяки зваженому фінансуванню відкривається простір забезпечення не тільки власного добробуту, а й користі суспільству [1]. І. Гуцал, Л. Алексеєнко, В. Дем'янишин доводять, що зростаючі потоки світового капіталу створюють нові фінансові інструменти та фінансово-технологічні інновації, використання яких дозволяє сформувати механізм управління фінансами суб'єктів господарювання на принципово новому рівні умов глобальної трансформації [12, с. 117–135]. З. Варналій, Т. Васильців, Д. Покришка доводять, що основними пріоритетами вдосконалення державної політики розвитку малого підприємництва в Україні має бути розробка зваженої системи його фінансової підтримки [4, с. 49–54]. А. Соболева доводить, що питання розробки прогнозів та аналізу фінансового стану підприємства, визначення пріоритетних напрямків фінансової політики є способом підвищення прибутковості та мінімізації ризику неплатоспроможності [10, с. 685–688]. О. Тимченко встановлено, що самофінансування переважає у фінансовому забезпеченні розвитку малого підприємництва, проте проблема збитковості вітчизняних малих підприємств стимулює необхідність пошуку інших джерел фінансування [11]. О. Литовченко стверджує, що основним засобом забезпечення стабілізації фінансового стану вітчизняних підприємств в таких умовах є антикризове управління, яке включає комплекс заходів щодо подолання неплатоспроможності та попередження кризових явищ на підприємстві в майбутньому [6]. Однак, проблема ефективного управління фінансами на малих підприємствах є недостатньо вивченою, що і зумовлює актуальність обраного напрямку дослідження.

Мета дослідження – розгляд та аналіз сучасного стану розвитку малого підприємництва, розробка комплексу перспективних заходів, спрямованих на розв'язання проблеми ефективного управління фінансами малого бізнесу.

Результати дослідження. Малі підприємства є ядром розвитку економіки та внутрішнім джерелом стабільності та добробуту усіх сфер суспільного життя. Завдяки малому бізнесу формується конкурентне середовище, наповнюються місцеві бюджети, пом'якшується соціальна напруга і демократизація ринкових відносин та здійснюється прорив у важливих напрямках НТП.

Малий бізнес – це самостійна, систематична господарська діяльність малих підприємств будь-якої форми власності та громадян-підприємців (фізичних осіб), яка проводиться на власний ризик з метою отримання прибутку. Практично, це будь-яка діяльність (виробнича, комерційна, фінансова, страхова тощо) зазначених суб'єктів господарювання, що спрямована на реалізацію власного економічного інтересу.

Конкурентоспроможність і платоспроможність малих підприємств значною мірою залежать від раціонального управління фінансовими ресурсами. У ринковому середовищі фінансам відведено головне місце в механізмі господарювання.

Фінансовий менеджмент у малому бізнесі – це процес проведення комплексу послідовних та взаємопов'язаних управлінських процедур, пов'язаних з формуванням, розподілом та ефективним використанням обмежених фінансових ресурсів з метою реалізації підприємницьких цілей у поєднанні з комерційною вигодою в процесі розвитку

власної справи або збереження позицій на ринку. У сучасному розумінні основним завданням фінансового менеджменту суб'єктів малого підприємництва є ухвалення рішень щодо забезпечення найбільш ефективного руху фінансових ресурсів в усіх ланках бізнесу.

Основною метою фінансового менеджменту суб'єкта малого бізнесу є забезпечення максимізації доходу власників у поточному та перспективному періоді, ефективне управління оборотним капіталом.

Але варто зазначити, що в залежності від ситуації метою управління фінансами може бути:

- виживання підприємства в умовах конкурентної боротьби;
- мінімізація витрат;
- забезпечення рентабельності бізнесу;
- попередження банкрутства та фінансових невдач.

Таким чином, процес управління фінансами підприємства – це сукупність управлінських процедур, які виконуються у певній послідовності для вирішення поставлених перед управлінням завдань.

Організація фінансового менеджменту суб'єкта малого підприємництва залежить від організаційно-правової форми та масштабів діяльності. Організаційно-правова форма впливає на фінансові взаємовідносини з державою; умови і методи формування капіталу; розподільчі відносини та ступінь фінансової відповідальності перед державою, засновниками, власниками.

Оскільки на малих підприємствах чисельність персоналу є невеликою, то управління фінансами здійснюється на рівні головного бухгалтера. Рівень завантаженості зазвичай не дозволяє бухгалтеру широко використовувати інструментарій фінансового менеджера, навіть базові функції прогнозування та бюджетування на малому підприємстві не виконуються або виконуються з недостатньою увагою та за необґрунтованими методиками. Особливо це стосується малого бізнесу у виробничій сфері, для якого відсутність елементарних маркетингового плану та виробничої програми призводить до зниження показників ліквідності та ділової активності, робить бізнес стихійним та нестабільним.

Але в будь-якому випадку фінансовий фахівець малого підприємства повинен постійно проводити фінансовий та управлінський аналіз, здійснювати фінансове планування, формувати та реалізовувати фінансову стратегію та політику підприємства.

Практичне застосування фінансового менеджменту реалізується за допомогою фінансового механізму, який являє собою сукупність фінансових методів і важелів, за допомогою яких організуються, плануються й використовуються фінансові й у цілому грошові ресурси. Структуру фінансового механізму утворюють три взаємозалежні блоки:

- 1) нормативно-правове регулювання процесу формування та використання фінансових ресурсів (закони, нормативні акти);
- 2) методи (прогнозування, планування, оподаткування, самофінансування) та важелі (дохід, прибуток, амортизаційні відрахування, податки, відсотки) реалізації політики управління фінансами підприємства;
- 3) інформаційне забезпечення процесу формування та використання фінансових ресурсів (бухгалтерська звітність, статистичні дані) [5].

Побудова системи управління фінансами малого бізнесу на основі фінансового механізму дозволить підтримувати його сталий розвиток, створюючи тим самим важливу конкурентну перевагу.

Аналізуючи дослідження Європейської Бізнес Асоціації у межах проекту Unlimit Ukraine, під назвою «Індекс настроїв малого бізнесу» бачимо, що у 2019 році представники малого бізнесу дещо погіршили оцінку перспектив власного розвитку та оцінку економічної ситуації в Україні. Загальний Індекс настроїв малого бізнесу, за результатами опитування, склав 2,7 із 5-ти можливих, тоді як минулорічний Індекс становив 3,2.

Порівняно з минулим роком, малому бізнесу в Україні стало складніше працювати. Так, 38,4% опитаних виявились незадоволеними поточним станом справ у бізнесі, тоді як 31,6% підприємців ситуація цілком влаштовує. Для порівняння, минулого року переважали позитивні настрої – 45% задоволених проти 26% негативно налаштованих.

Попри такі настрої, опитані підприємці налаштовані активно розвивати свій бізнес у 2019 році. Більше половини респондентів (53%) планують нарощувати обсяг фінансування, а 66% очікують зростання прибутків у першому півріччі 2019 року. З них 65% планують наймати нових працівників, а 77% планують підняти рівень зарплати і стільки ж підприємців збираються збільшити інвестиції у свою справу.

В той же час, дещо змінилися основні проблеми, які хвилюють бізнес. Якщо серед головних проблем минулого року більшість підприємців назвали інфляцію, то у цьому році вона за актуальністю посідає лише 4-е місце (43%). Значно більше турбують підприємців високе податкове навантаження – його назвали 56% опитаних, високий рівень корупції (52%), а також війна на сході країни (47%).

Якби у підприємців була можливість змінити одну річ на користь свого бізнесу, більшість з них змінили б рівень податків. Чверть опитаних переконані, що це головна проблема для бізнесу. За нею з великим відривом йде доступність кредитування, у цій сфері хотіли б змін 10% респондентів. По 9% припадає на такі сфери, як державна підтримка бізнесу та платоспроможність населення [3].

Частка малих підприємств в Україні, за офіційними даними Державної служби статистики, за 2018 рік складає 94,5% від загальної кількості усіх підприємств [2]. Як розвивався малий бізнес в Україні впродовж 2015–2018 рр. свідчать дані в табл. 1.

Таблиця 1

Показники діяльності малих підприємств в Україні за 2015–2018 рр.

Показник	Роки			
	2015	2016	2017	2018
Кількість підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	77	82	76	76
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	1576,4	1591,7	1658,9	1611,0
Кількість найманих працівників, тис. осіб	1466,3	1505,9	1562,4	1521,9
Частка обсягу реалізованої продукції малих підприємств до загального обсягу реалізації, %	18,2	18,9	19,2	19,1

Джерело: складено автором за даними [2].

Наведені показники свідчать, що кількість підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення за період 2015–2018 рр. майже не змінилася, але у 2016 р. відбувся їх зріст до 82 одиниць. Показники кількості зайнятих працівників та кількості найманих працівників у розглянутому періоді мають позитивну тенденцію до 2018 року, адже у 2018 р. кількість зайнятих працівників зменшилась. Частка обсягу реалізованої продукції малих підприємств до загального обсягу реалізації у 2018 р. знизилася на 2,6% у порівнянні з 2017 р., але у 2017–2018 рр. спостерігається зріст даного показника, і він склав 2,7%.

Оскільки ми бачимо, що порівняно з попередніми роками ситуація на малих підприємствах суттєво не змінилася, і за даними Державної служби статистики кількість суб'єктів малого бізнесу навіть збільшилась (рис. 1), тому впровадження ефективної системи управління фінансами є досить актуальним та важливим.



Джерело: побудовано автором за даними [2].

Рис. 1. Кількість малих підприємств за 2015–2018 рр.

Оскільки ми бачимо позитивну динаміку кількості малих підприємств, то доцільно було б проаналізувати обсяги фінансування малого бізнесу за 2015–2018 рр.

Загалом, структурний розподіл прибуткових і збиткових малих підприємств протягом аналізованого періоду має позитивну динаміку (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка фінансових результатів малих підприємств в Україні за 2015–2018 рр., млн грн

Рік	Фінансовий результат (сальдо)	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат
2015	-111906,0	73,9	95483,0	26,1	207389,0
2016	-24151,4	73,3	107312,5	26,7	131463,9
2017	-10724,8	72,7	117446,5	27,3	128171,3
2018	46726,2	74,1	139307,0	25,9	92580,8

Джерело: складено автором за даними [2].

Аналізуючи дані табл. 2 бачимо, що спостерігається скорочення суми загального збитку малих підприємств за 2015–2018 рр., якщо у 2015 р. сума загального збитку малих підприємств становила 207389,0 млн грн, то у 2016 році скоротилася на 114808,2 млн грн і склала 92580,8 млн грн. Також прослідковується позитивна динаміка малих підприємств, які одержали прибуток, порівняно з 2015 фінансовий результат збільшився на 43824 млн грн. І найважливіше те, що у 2018 році сальдо мало позитивний результат. Тому на основі даного аналізу можна стверджувати, що фінансовий стан малих підприємств починає дещо покращуватись, але проблема ефективного управління грошовими коштами все ще залишається. Адже саме за рахунок прибутку та амортизаційних відрахувань можливо здійснювати самофінансування діяльності та розвитку.

Сьогодні на більшості малих підприємств прослідковується вихід із кризового фінансового стану. У зв'язку з цим, в даний момент першочерговим завданням для підприємств є підтримка такої тенденції та зміцнення їх фінансів.

Перший етап процесу модернізації фінансового механізму спрямований на встановлення зв'язку між організаційною структурою та фінансовими ресурсами. Він полягає у прийнятті рішення про розподіл фінансових ресурсів та зосередженні їх на конкретних напрямках діяльності підприємства. Необхідною умовою для прийняття

подібних рішень підрозділами підприємств є проведення економічного аналізу та встановлення залежності від передбачуваного попиту на вироблену продукцію. На наступному етапі приймається рішення ув'язки проблеми з необхідним обсягом фінансових коштів та іншими видами ресурсів. Результатом цього етапу є розробка бізнес-плану [7].

Саме тому, задля забезпечення ефективного використання фінансів на малих підприємствах варто використовувати таких складових:

- фінансове прогнозування та планування;
- аналіз та контроль виробничо-господарської діяльності;
- оперативна, поточна фінансово-економічна робота.

Висновки та пропозиції. Малий бізнес є невід'ємною складовою ринкової економіки. В Україні останнім часом спостерігається тенденція до його активного розвитку. Таким чином, ефективний розвиток малого бізнесу є однією із складових успіху економічних реформ країни. Мале підприємництво є одним із засобів формування конкурентного середовища, створення робочих місць наповнення місцевих бюджетів та активізації інноваційних процесів, які є ключовим елементом у здійсненні прориву у важливих напрямках НТП.

Темпи зростання малого підприємництва в Україні свідчать про його достатній внутрішній потенціал, а результати аналізу розвитку в умовах кризи говорить про те, що система фінансового менеджменту не є досконалою через неспроможність утримувати велику кількість трудових ресурсів, що і перешкоджає можливості ефективного функціонування малого бізнесу.

Отже, для розв'язання проблеми ефективного використання фінансових ресурсів на малих підприємствах є необхідним створення зрозумілої й логічної схеми організації управління фінансами та планування, а також проведення заходів фінансового моніторингу і фінансового контролю.

Список використаної літератури

1. Боцьора Л. О. Фінансовий механізм розвитку малого підприємництва в Україні: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / Людмила Олександрівна Боцьора; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2015. – 272 с.
2. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Дослідження: Очікування малого бізнесу в Україні погіршилися [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroportal.ua/ua/news/ukraina/issledovanie-ozhidaniya-malogo-biznesa-v-ukraine-ukhudshilis/>.
4. Варналій З. С. Пріоритети вдосконалення державної політики розвитку малого підприємництва в Україні / З. С. Варналій, Т. Г. Васильців, Д. С. Покришка // Стратегічні пріоритети. – 2014. – № 2. – С. 49–54.
5. Куликова О. Ф. Сучасні підходи до управління фінансами малих підприємств, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.zinet.info/index.php>.
6. Литовченко О. Ю. Методичні аспекти управління фінансами підприємств в умовах кризи / О. Ю. Литовченко // Економіка та управління підприємствами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/19_2018_ukr/44.pdf.
7. Мацьків В. В. Фінансовий механізм забезпечення розвитку підприємств / В. В. Мацьків // Інноваційна економіка. – 2013. – № 11. – С. 194–199.
8. Панасюк О. В. Фінансові механізми розвитку суб'єктів малого підприємництва України / О. В. Панасюк // Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського. – 2015. – Вип. 6. – С. 768–772.
9. Свіржевська В. В. Управління фінансами підприємств та його роль у господарській діяльності / В. В. Свіржевська // Матер. II всеукраїнської наук.-прак. конференції студентів, аспірантів та молодих учених, присвяченої 50-річчю створення факультету управління та бізнесу ХНАДУ (26 жовтня 2016 року). – Харків, ХНАДУ, 2016. – С. 699–703.
10. Соболева А. Г. Управління фінансами підприємства / А. Г. Соболева // Молодий вчений. – Листопад 2016. – № 11 (38). – С. 685–688.
11. Тимченко О. І. Проблеми фінансового забезпечення розвитку малого підприємництва / О. І. Тимченко // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2018/46.pdf.
12. Управління фінансами суб'єктів господарювання в умовах глобальної трансформації: монографія / за ред. І. С. Гуцала. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 484 с.